

Landbruget i det fossilfrie samfund

Dette dokument er et forsøg på at skitsere nogle pejlemærker og retningslinjer for, hvordan dansk landbrug kan udvikles til at være fossilfrit i 2050. Dokumentet er vision. Det afspejler forfatterens holdninger og er ikke videnskabeligt underbygget. Det er et debatoplæg, som forhåbentlig kan bidrage til, at vi gør os klart, hvad vi vil med landbruget i fremtiden og hvilke præmisser, der skal gælde for dansk landbrug efter 2050.

Hvordan ser landbruget i det fossilfrie samfund ud? Det har to overordnede kendetegn: bæredygtigt og økologisk. Hvorfor?

Landbruget skal være bæredygtigt, fordi vi ikke i det lange løb kan basere vores landbrug på import af dyrefoder. I dag ryddes der skov i Amazonas, for at jorden kan bruges til at producere soya og andre foderstoffer nogle få år, inden den er udpint og udvikler sig til savanne. Det er en katastrofe for Jorden og for den lokale befolkning. Men der er nogen, der tjener tykt på det i Brasilien, så længe de har købere til deres soyaskrå.

Landbruget skal også være bæredygtigt i den forstand, at vi skal kunne drive det år efter år uden at tilføre nogen stoffer udefra. Det var situationen i dansk landbrug indtil 1960, så det har fungeret i næsten 1000 år. Jordens kvalitet skal opretholdes, så vi ikke forarmer god landbrugsjord i Danmark. Man kan forundres over, hvorfor landbrugets organisationer har så meget imod bæredygtighed.

Landbruget skal også være økonomisk bæredygtigt. Hvis EU's landbrugsstøtte faldt bort, ville det konventionelle landbrug gå fallit på få år.

Landbruget skal være økologisk, fordi det er den eneste kendte vej til at opretholde en landbrugsproduktion uden at ødelægge miljøet, forurene vandløb, fjorde og have og grundvandet, forarme biodiversiteten og forurene de fødevarer, der produceres af landbruget. Der er stadig mange, der mener, at konventionelle produkter er lige så gode som økologiske. De har ikke prøvet af give heste valget mellem konventionelle og økologiske gulerødder.

Indtil 1960, hvor vi begyndte med kunstgødning, pesticider, plantehormoner og et medicinforbrug, der i dag er så højt, at det truer folkesundheden, havde vi et økologisk landbrug. Økologi er det eneste reelle alternativ til det konventionelle landbrug, og det har fungeret i næsten 1000 år. Som et kuriosum kan nævnes, at de økologiske bønder som gennemsnit har klaret sig langt bedre økonomisk end deres konventionelle kolleger de sidste 20 år. Man kan forundres over, hvorfor landbrugets organisationer har så meget imod økologi.

Det landbrug, vi har i dag, er landets største CO₂-udleder. Vi finder rester af stadig flere af landbrugets giftstoffer i grundvandet. Vores vandløb, fjorde og have lider under iltsvind og forurening med næringssalte fra landbruget. Hele vandkredsløbet er truet af landbrugets omgang med kemikalier i dag. Biodiversiteten er i frit fald, fordi vandhuller fyldes op, læbælter fjernes, randzonerne langs vandløbene dyrkes, markerne ændres til monokulturelle ørkener på grund af brug af pesticider, fungicider og plantehormoner, og de enorme mængder af sprøjtegifte, der ender i grundvandet efter 20-40 år, dræber vores insekter. Der er kun en brøkdel af de insekter, der var for bare 20 år siden, og da de dels er bestøvere og dels er bundlag i fødekæderne, svinder bestandene af fugle, padder og dyr ind år for år, ligesom deres fravær er en trussel mod alle afgrøder, der er afhængige af insektbestøvning. Jordens humus-indhold og dermed kulstofbinding er 15% af, hvad det

var engang, fordi humus bliver dræbt af kunstgødning og kemikalier. Jorden bliver tør og løs i strukturen og tilbøjeligheden til jordflugt stiger. Landbruget er i gang med at save den gren over, de selv sidder på, men det har landbrugets organisationer ikke noget imod. Hvis landbruget selv skulle betale for oprydning efter den forurening, det afstedkommer, ville det gå konkurs straks.

Dette landbrug kan ikke fortsætte. Hvis vi ikke selv griber ind, gør naturen det for os.

Skal vi så have et landbrug ligesom dét, vi havde i 1960?

På nogle punkter: ja.

Vi skal hente inspiration til fremtidens landbrug i fortiden. Vi har 1000 års tradition at bygge på. Det bæredygtige og økologiske landbrug har en langt mindre CO₂-belastning end det nuværende konventionelle, og det bevarer jordens evne til at levere et stabilt volumen af sunde afgrøder år efter år efter år. Dét skal vi finde tilbage til.

Det første, der springer i øjnene, er, at landbrugets bestand af husdyr og fjerkræ er 10 gange større end den var før 1960. Hvorfor? Fordi vi tror, det kan betale sig. Det kan det måske også på kort sigt (og så længe samfundet dækker regningen for oprydning), men på langt sigt er det ødelæggende. Fjerkræ er ganske vist mindre klimabelastende end svin og køer, men selv hvis alle svine- og kvægbestande blev skiftet ud med fjerkræ, ville de afstedkomme forurening, der i mængde langt overstiger dét, der følger af planteavl. Vi kan godt lide kød, og der er mange i Verden, der gerne vil importere kød fra Danmark, men det er ikke den vej, vi skal gå. Der går mindst 10 kg planteprotein til at producere 1 kg animalsk protein. Mennesker kan godt leve af planteproteiner. I en Verden, hvor millioner af mennesker går sultne i seng hver aften, er det ikke etisk forsvarligt at holde husdyr i det omfang, vi gør i dag. I en Verden præget af sult er landbrugslandet Danmark nettoimportør af protein, og vi har været det i over 50 år. Det er beskæmmende!

Dansk landbrug har også en etisk forpligtelse i forbindelse med dyrevelfærd. Myndighedskravene er for svage. De fleste husdyr har ingen mulighed for at udleve deres naturlige adfærd. De spærres inde på alt for lidt plads og udsættes for operativ behandling som for eksempel sterilisering og halekupering uden bedøvelse. De transporteres ofte hundredevis af kilometer inden slagting. Der har været forslag om at spærre husdyrene inde i hermetisk lukkede stalde hele deres liv, så man kan trække methan og CO₂ ud af luften i staldene. At man overhovedet kan få ideen til en så barbarisk fremgangsmåde viser blot, hvor langt vi har bevæget os væk fra en forståelse af vores pligt til at tage vare på husdyrene, der jo er 100% afhængige af vores valg og adfærd. Landbruget skal arbejde på at blive overskudsgivende, men det må ikke være på husdyrenes bekostning. Landbruget er gået alt for vidt i jagten på profit.

Er dette "højeffektive" landbrug så ikke en bragende økonomisk succes? Bare det var, men det er ingenlunde tilfældet. På trods af EU-støtte og fritagelse for oprydning efter massiv forurening er landbruget mere forgældet end nogensinde. Fødevarerpriserne svinger, og når de er i bund, går mange landbrug fallit. Det fører til yderligere sammenlægning. Landbrugets organisationer mener, konsolidering er vejen til økonomisk succes, men det har virket stik modsat hidtil. Hvor sandsynligt er det, at de vil få ret i fremtiden? Skal vi ned på 5.000 eller 2.000 brug, før det kan betale sig? Nej, vi skal den anden vej. Landboreformerne i starten af 1800-tallet og andelsbevægelsen i perioden fra 1850-1950 bør være vores inspirationskilde og pejlemærke.

I det før-industrielle landbrug gødede man markerne med husdyrgødning. Mængden af husdyr var afstemt efter markernes behov for gødning. Det niveau skal vi tilbage til. Markerne skal have husdyrgødning, ikke kunstgødning, ammoniak og andre kemikalier. Husdyrene giver anledning til udledning af metan og CO₂. Med en god foderstandard kan methanudslippet begrænses, men ethvert husdyrhold vil give anledning til udslip af metan og CO₂. Vores måde at håndtere det på skal være at indfange en tilsvarende mængde CO₂ fra atmosfæren og lagre den permanent i undergrunden. Det burde være en opgave for landbruget – forureneren betaler – men selv hvis regningen ender hos skatteyderne, er det at foretrække frem for at blive ved med at øge CO₂-indholdet i atmosfæren.

Før 2. verdenskrig blev landbrugets behov for trækraft dækket af heste. De spiste næsten 1/3 af årets høstudbytte. Dét skal vi ikke tilbage til. Traktorer er langt mere energieffektive. Men de sidste mange år er de blevet større og større og tungere og tungere. Dét er ikke nogen god udvikling. De trykker jorden sammen og kører fast, hvis der er for meget væde i jorden. Baggrunden er den voldsomme konsolidering af landbruget de sidste 70 år. I 1950 var der 200.000 landbrug i Danmark. Nu er der 11.000 heltidsbrug tilbage. De enkelte bedrifter er blevet større og større, idet man har forventet en rationaliseringsgevinst ved større bedrifter. Den er måske også kommet, men brugene bliver mere sårbare, jo større de er, og kvaliteten af de produkter, de leverer, er faldende. Det er industrialiseringens bagside. 190.000 familier har mistet deres levebrød og har søgt arbejde i byerne. Konsekvenserne med udpining og forurening af jord og grundvand er beskrevet ovenfor. Landbruget i dag er på katastrofekurs. Der skal dybtgående strukturreformer til.

Dette er vanskeligt at realisere, da landbruget er et liberalt erhverv. Og så har Lars Løkke's regering i 2017 skaffet os et nyt problem på halsen: man åbnede for, at udenlandske kapitalfonde kunne opkøbe danske landbrug. Allerede i 2018 var et areal på størrelse med 1/3 af Fyn opkøbt. Der er tale om storbrug, der vokser sig stadig større ved opkøb af naboejendomme. Og driftsmetoderne bliver mere og mere ødelæggende for naturen, jordkvaliteten, dyrevelfærden og fødevarer-kvaliteten. Det bliver vanskeligt at genvinde kontrollen over dansk landbrug. Et første og absolut nødvendigt skridt er at lukke for udenlandske kapitalfondes yderligere opkøb af dansk landbrugsjord. De mennesker, der ejer dansk landbrugsjord, skal være mennesker, der bor derude og vier deres liv til deres landbrugsbedrift. Ikke selskaber, hvis eneste interesse er at tjene så mange penge som muligt uanset konsekvenserne.

I vor tid har vi en forestilling om, at tid er penge. Arbejdskraft er rigtig dyr, materialer og råvarer billige. I 1960 var det lige omvendt. Det er forestillingen om, at tid er penge, der har drevet os til at få et enormt udbytte med en meget lille manuel indsats. Men det er en forkert præmis. Tid er ikke penge. Vi har ødelagt landbruget – og store dele af erhvervslivet som sådan – ved at stræbe efter at gøre flere og flere af os mennesker overflødige. Det er helt irrationelt. Hvis man skulle tegne billedet af et ideelt landbrug i dag, skulle vi have 200.000 aktive landbrugsbedrifter igen. Bønderne ville måske ikke blive rige, men de ville kunne leve af deres bedrifter, ligesom i 1960. Det ville give plads til 200.000 familier, og jorden kunne dyrkes meget mere intensivt, med hovedvægt på plantebaserede afgrøder. I dag går 80% af vores planteproduktion til dyrefoder, og vi er endda nødt til at importere enorme mængder af foderstoffer oveni for at holde liv i vores alt for store husdyrbestand. Det giver ingen mening. Vi skal have mennesker ud på landet, og de skal skabe deres udkomme ved at dyrke planter med omhu, tid og kærlighed til deres fag. Vi kan næppe finde danskere nok til at løfte denne opgave, men der er masser af flygtninge og andre udlændinge, der vil være lykkelige for at få stillet en dansk landbrugsbedrift til rådighed. Det er ikke arbejdskraft, der mangler i denne verden, det er viljen til at bruge den

fornuftigt.

Med en sådan strukturreform kunne vi dække vores eget forbrug af både vegetabiliske fødevarer og kød og endda opretholde en mindre eksport af kød og mejeriprodukter samt en stor eksport af forædlede plantebaserede fødevarer. Men det vil selvfølgelig gå hårdt ud over landbrugsgiganter som Arla, Danish Crown de og store fjerkræslagterier. De kan i stedet omstille deres produktion til at forædle de 80% af vores landbrugsproduktion, der ikke er animalsk. Det er en stor omstilling af store erhverv, men verden ændrer sig. Nogle vil blive nødt til at skifte erhverv, men det er set før. Vi har heller ikke længere brug for typografer, bødkere og karetmagere.

Men hvordan sådan en transformation skal gennemføres i praksis, står hen i det uvisse. Det vil uden tvivl give arbejde til en hær af jurister, og det kan blive rigtig dyrt – ikke mindst at købe de udenlandske kapitalfonde ud af dansk landbrug igen. Men det skal ikke afholde os fra at prøve. Vi må gå en vej, der er farbar. Den vej, landbruget går i dag, er ikke farbar. Det er kun et spørgsmål om tid, før hele det konventionelle landbrug går bankerot. Vi skal sigte mod de to helt overordnede pejlemærker: bæredygtighed og økologi. Det er den eneste vej, der giver håb for fremtiden.

Landbruget er ikke en øde ø, isoleret fra resten af samfundet. Landbrugets uhyrligt store husdyrhold giver anledning til en enorm produktion af gylle og staldgødning, der ikke kan bruges på markerne, fordi det ville føre til en ødelæggende overgødsning. Denne biomasse bliver i stigende grad genstand for forgasning, idet man har fået den fejlagtige idé, at biogas er grøn. Regeringens gas-strategi sigter mod, at industrien skal dække sit energibehov med biogas, men hvis landbruget bliver transformeret som beskrevet ovenfor, forsvinder en meget stor del af den biomasse, der er input til biogasanlæggene. Og alligevel kommer der flere og flere biogasanlæg. Tingene hænger sammen, men det har beslutningstagerne ikke opdaget. Vi har gang i historiske fejlinvesteringer i biogasanlæg og sågar udbygning af gasnettet. Det giver bestemt heller ikke nogen mening.

Der er meget at gøre for regeringen og kommende regeringer. Det første skridt er at erkende, at vi er på katastrofekurs med både landbruget og gassektoren. Som konsekvens heraf må der opsættes nogle nye mål for begge sektorer, og så er det ellers med at komme i gang med forandringerne. Det bliver svært, men det bliver sværere at lade være.

Disse tanker kommer ikke fra Axelborg. Politikerne bliver nødt til at lægge afstand til landbrugets interesseorganisationer og deres lobbyister. De hævder, at de varetager bøndernes interesser, men de er ødelæggende for dansk landbrugs fremtid.

Sten Melson, Rungsted Kyst, 5. juli 2022